

"İşte sana üç misal... Sair kemalât ve fûnunu bu üç misale kıyas et." Fenlerin hakikatinden maksat nedir? Misalleri daha iyi anlamamız için metinde zikredilen fenlerle onların dayandıkları esma-i İlahiye arasındaki münasebeti biraz açıklar mısınız?

"Bir Nükte-i Mühimme ve Bir Sırr-ı Ehemm"

"Şu âyet-i acibe, insanın câmiyet-i istidadı cihetiyle mazhar olduğu bütün kemalât-ı ilmiye ve terakkiyat-ı fenniye ve havârik-ı sun'iyeyi '**talim-i esma**' unvanıyla ifade ve tabir etmekte şöyle latîf bir remz-i ulvi var ki:

"Her bir kemalin her bir ilmin her bir terakkiyatın her bir fennin bir hakikat-i âliyesi var ki o hakikat, bir ism-i İlahîye dayanıyor. Pek çok perdeleri ve mütenevvi tecelliyatı ve muhtelif daireleri bulunan o isme dayanmakla o fen, o kemalât, o sanat kemalini bulur, hakikat olur. Yoksa yarım yamalak bir surette nâkıs bir gölgedir."

"Mesela, hendese bir fendir. Onun hakikati ve nokta-i müntehası, Cenab-ı Hakk'ın ism-i Adl ve Mukaddir'ine yetişip hendese âyinesinde o ismin hakîmane cilvelerini haşmetiyle müşahede etmektir."

"Mesela, tıp bir fendir hem bir sanattır. Onun da nihayeti ve hakikati, Hakîm-i Mutlak'ın Şâfi ismine dayanıp eczahane-i kübrası olan rûy-i zeminde rahîmane cilvelerini edviyelerde görmekle tıp kemalâtını bulur, hakikat olur."

"Mesela, hakikat-i mevcudattan bahseden hikmetü'l-eşya, Cenab-ı Hakk'ın (cc) ism-i Hakîm'inin tecelliyat-ı kübrasını müdebbirane, mürebbiyane; eşyada, menfaatlerinde ve maslahatlarında görmekle ve o isme yetişmekle ve ona dayanmakla şu hikmet hikmet olabilir. Yoksa ya hurafata inkılab eder ve malayaniyat olur veya felsefe-i tabiiye misillü dalalete yol açar."

"İşte sana üç misal, sair kemalât ve fûnunu bu üç misale kıyas et."(1)

Nurlarda eşyanın hakikatlerinin esma-i ilâhîyeye dayandığı ifade ediliyor. Ene bahsinde insandaki sıfatların ve şuunatın, vahid-i kıyasî olarak, pek çok esma ve

sıfat-ı ilâhîyenin bilinmesine yardım ettiği misalleriyle açıklanıyor. O risaleden aldığımız dersle şöyle söyleyebiliriz:

Fenlerin hakikatının esma-i ilahiye olduğunu anlamamızın da ölçüleri, *-tabiri caizse-* numuneleri insanın mahiyetinde bulunuyor. Mesela, bir âlimin yazdığı çeşitli eserlere baktığımızda, bunların tümünün onun ilminden aktığını, o manevi kemalin bu eserlerle kendini gösterdiğini ve okuyucuların istifadesine sunulduğunu görürüz. O hâlde, bütün eserlerin görünen şekilleri **“suretler”** olarak kabul edilirse, bu suretlerin **“hakikati”** o zatın ilim sıfatı ve âlim ismidir.

Bitkiler âlemini inceleyen bir botanikçinin bu konuda edindiği bütün bilgiler, o varlıklarda kendini gösteren ilahi ilme dayanmaktadır. O bitkiler bir ilim ve hikmetle yaratılmışlar da onları incelemek ve anlamakla o zat o sahanın âlimi olmuştur. O hâlde, o botanikçideki ilmin hakikati ilk bakışta o zatın ilim sıfatına bakar, onun tezahürüdür. Bir perde daha ileri gittiğimizde, o varlıklarda kendini gösteren ilmin Allah'ın ilim sıfatından ve **Âlim** isminden geldiğini anlarız.

Buna göre bütün fennî ilimler ilahi isimlerin farklı varlıklardaki ayrı tecellilerinin incelenmesiyle ortaya çıkmışlardır ve hepsinin hakikati konularına göre **Âlim, Hakîm, Nâzım, Müdebbir, Rezzâk, Şâfi** gibi esma-i ilahiyeden birine yahut birkaçına dayanır.

İnsanın istidadında bir camiiyet vardır. Bu istidattan pek çok kabiliyetler ve o kabiliyetlerin icra edilmeleriyle de **“pek çok kemalât-ı ilmiye ve terakkiyât-ı fenniye ve havârik-ı sun'iyeye”** ortaya çıkmıştır.

Bunların her birinin de yine pek çok alt şubeleri vardır. Mesela, ilmî kemalat denilince, birbirinden farklı ilimler sayısınca ayrı kemaller akla gelir. Dinî ilimlerin, tefsir, hadis, fıkıh, kelam gibi çeşitlerinin her birinin ayrı kemal dereceleri olduğu gibi, fennî ilimlerin de fizik, kimya, biyoloji, astronomi, jeoloji, botanik, zooloji gibi birbirinden ayrı nice dalları vardır. Ve bunların her birinin de yine alt şubeleri bulunur ve her şubenin, kendine göre, farklı bir kemali vardır.

Fennî terakkilerin her birinde ayrı bir kemal sergilenir. Mesela, mükemmel bir saat ile mükemmel bir bilgisayarda ve mükemmel bir uçakta görülen kemaller birbirinden farklıdır.

İşte ancak birkaç misal verebildiğimiz bu kadar farklı ilimler, fenler ve sanatlar, hep insan istidadından doğmaktadır ve onun meyveleridirler. Bunların her biri de ayrı bir fiil, ayrı bir kemal yahut ayrı bir güzellik oldukları için ayrı esmanın insan istidadındaki tezahürleridirler.

Talim-i esma unvanıyla bunların tümünün istinat ettikleri ilahi isimlerin Hazret-i Âdem'e (as.) öğretildiği ifade edilmiştir.

Hendesenin ism-i Adl ve Mukaddir'e dayanması:

Nur Külliyyatı'nda **Adl** isminin iki ayrı manası nazara verilir. **Birisi;** ihkak-ı hak, yani her hak sahibine hakkını vermek, **diğeri** ise; zalimleri cezalandırmak. Bütün varlıklar, kendilerine lazım olan bütün özellikleri eksiksiz taşımalarıyla ihkak-ı hakkın sonsuz misallerini sergilerler.

Misal olarak, insanın simasına bakalım:

Bu simanın hakkı iki göz, iki kulak vs. dir. Bu organların şekilleri, yerleri, özellikleri, büyüklükleri hep insan simasına uygundur. Bu mana **Adl** ismini gösterdiği gibi **Mukaddir** ismini de gösterir. Yani, her organın mevcut şekli, yeri, büyüklüğü öylece takdir edilmiş ve **Mukaddir** ismine bir ayna olmuştur.

Hendese ilminde de **Adl** isminin birinci manası kendini açıkça göstermektedir. Bir mühendis, binasını kurarken her şeyi hassas bir ölçü ile en uygun yerine ve gerekli bütün özellikleri ona yerleştirerek tanzim eder. Binanın temel hesapları büyük bir hassasiyetle yapılır. O hesaplarla takdir edilen miktarda demir kullanılır. Odaların büyüklükleri, icra ettikleri vazifeye göre takdir edilir. Her odaya hakkı verilir. Mutfakla misafir odasının yüz ölçümü aynı olmaz. Odanın yüksekliği, pencere sayısı, kalorifer peteklerin sayısı hep adaletle, yani ince ölçülerle takdir edilir ve yerine konulur.

Tıbbın Şâfi ismine dayanması:

Hangi hastalığın nasıl tedavi edileceğini bilmek, bir yönüyle ilim, bir yönüyle de sanattır. Bilginin yerinde kullanılması ayrı bir sanat olarak düşünülebileceği gibi, tıbbın cerrahi müdahale yapılan dalları zaten başlı başına çok büyük birer sanattırlar.

Dünyadaki enerji kaynaklarını, maden ocaklarını ortaya çıkarmak gibi, şifa kaynaklarını bulmak da ayrı bir ilim ve sanattır. Kâinat eczanesinden dertlere derman arayan kişi, **Şâfi** isminin hazinesine müracaat etmiş demektir. Elde ettiği hayırlı neticeleri Allah'ın ihsanı bilmekle hem gerçek ilmi elde etmiş olur, hem de **Şâfi** isminden feyz alır. Beşerin şifa gibi en büyük bir ihtiyacını bu şuurla yerine getirmeye çalışmak, hastaları bu anlayışla tedavi etmek, o kişi için büyük bir sadaka olur.

Hakikat-ı mevcudattan bahseden hikmetü'l-eşyanın Hakîm ismine dayanması:

Günümüz literatürde, eşyanın hikmetlerini konu alan müstakil bir ilim dalı olmamakla birlikte, bunun alt dallarından biri olarak Nurlarda nazara verilen **“fenn-i hikmetü'l-aza”**nın karşılığı **“anatomi”** ilmidir. Demek ki, organların hakikatlerini, vazifelerini, faydalarını konu alan bir ilim dalı olduğu gibi, bitkilerdeki hikmetleri konu alan botanik ilmi, yer altı dünyasının hikmetlerini araştıran jeoloji ilmi gibi birçok fennî ilimler burada, genel mânasıyla **“hikmetü'l-eşya”** olarak nazara verilmiş oluyor.

Bu ilimlerin hepsi Allah'ın Hakîm isminin eşyadaki tecellilerini nazara vermekle büyük birer marifet ve tefekkür hazinesi olurlar. Bu ruhtan uzak kalındığında ise "faydalı ilim" olmaktan çıkarlar. Hurafe yollu ifadeler sergilenir yahut bütün bu harikaların tabii olarak kendiliğinden meydana geldiği iddia edilerek tabiatperestliğe kapı açılır.

Mesela, dünyanın Güneş'ten kopmasını, yaklaşık yüz elli milyon kilometre uzaklaştıktan sonra soğumaya ve Güneş etrafında dönmeye başlamasını, bu soğumuş ateşin ilahi bir terbiyeden geçmekle tam zıddı bir mahiyete bürünerek denizlere, karalara dönüşmesini ve atmosferle kaplanmasını böylece bitkilerin, hayvanların ve en sonunda da insanların yaşamasına elverişli bir hâle getirilmesini tesadüfe ve tabiata isnat etmek, hurafeden başka bir şey değildir.

1) bk. [Sözler, Yirminci Söz, İkinci Makam.](#)